

Érem, som i serem

Josep Camañes, natural del Forcall (els Ports, País Valencià) i austriacista convençut, és un dels protagonistes d'‘Una societat assetjada. Barcelona 1713-1714’ d'Albert Garcia Espuche perquè deixà un dietari de les seves accions de guerra i els seus patiments quotidians.

Josep Camañes hauria mort l'agost de 1714 a l'ofensiva contra el convent dels caputxins o defensant el baluard de Santa Clara.

El setge de Barcelona, al dietari d'un valencià

Josep Camañes viatja a Barcelona, per primera vegada, el 1707, després del primer setge de l'exèrcit borbònic a Morella, del 2 al 26 de novembre. “Durant aquella primera estada a Barcelona –relata Garcia Espuche en *Una societat assetjada*–, Josep Camañes va aconseguir que Carles III el nomenés mestre de camp de les milícies de Morella i del seu partit, segons despatx de maig de 1708. Un càrrec, de fet, de no gaire rellevància, ja que res tenia a veure amb la carrera militar”.

Camañes, austriacista convençut, deixa la família a Barcelona i torna a Morella per recuperar la vila per a les tropes austriacistes, entre el 14 de setembre i el 14 de desembre de 1710, data en què aconseguen finalment prendre la ciutat. Però els filipistes fan un nou setge del 30 de desembre de 1710 al 3 de febrer de 1711, s'apoderen de nou de la ciutat i els austriacistes ja no recuperaran Morella mai més. Camañes és empresonat. Garcia Espuche diu que els seus records són al dietari

que escriurà posteriorment, i que resta encara inèdit: “Al quadern que va començar a escriure un temps després consta la duríssima experiència del seu captiveri, el llarg i difícil tràmit del seu bescanvi per presoners borbònics a les mans dels austriacistes, la llarga espera per obtenir passaport per viatjar i l'accidentat desplaçament a la Ciutat Comtal”.

Albert Garcia Espuche va consultar el dietari de Camañes a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid i fa servir moltes de les anotacions del forcallà perquè ofereixen molta informació de la vida quotidiana a la ciutat assetjada per part d'un novvingut arribat per defensar la causa austriacista.

El dietari té una primera part que explica el segon viatge de Camañes a Barcelona, després de ser alliberat. La narració del periple està escrita en vers, en castellà, i inclou dibuixos de l'autor.

Camañes es desplaça fins a Vinaròs, on agafarà un vaixell fins a Sitges i, des d'allà, per carretera fins a Barcelona, fent escala a l'Hospitalet, segons explica Garcia Espuche.

L'arribada, la resumeix així:

Al tiempo que el sol sus rayos
esparcía en Barcelona
entré, para mi descanso,
cuando estaban en mi casa
ignorantes de este caso
y durmiendo a sueño suelto
ya a mi arribo despertaron,
siéndoles muy ruidoso
de regocijos y aplausos.
Todo fueron bienvenidas,
todo cariño y abrazos,
todo fiesta, todo gozo
a esposa, hijos y hermano
parientes, amigos, todos
mi libertad celebraron.

Posteriorment, Camañes enviarà la família cap a Morella i serà ell qui es quedarà a Barcelona –i patirà el setge, sencer, fins les últimes conseqüències. No era l'únic ni de lluny, segons escriu Garcia Espuche: “Un nombre força considerable dels valencians refugiats a Barcelona, entre ells el general Basset, Torres Eiximeno i gent anònima com ara en Camañes, pensaven que l'única manera de recuperar València era defensar la capital catalana i, amb valor encomiable, decidiren quedar-s'hi a lluitar”.

Garcia Espuche s'ha centrat en tot allò que Camañes escriurà durant el setge, en el mateix dietari, aprofitant els marges dels fulls, perquè el paper s'havia acabat o perquè Camañes, que tot just si podia menjar, no en podia comprar. De manera que Garcia Espuche ha hagut de desxifrar amb lupa les anotacions de Camañes i reordenar-les, i ha convertit Camañes en una de les fonts principals del seu llibre: “És potser la cosa que m'ha costat més de llegir mai –explica a EL TEMPS–. Són uns fulls mida quartilla aproximadament i ell comença a escriure normal el seu viatge, quan queda alliberat a Morella i viatja a Barcelona per segona vegada. Feia dibuixos, copia poesies i fa un relat mig en vers del seu captiveri i el viatge a Barcelona. Però al final no té ni diners per a paper i acaba escrivint com pot pels marges amb una lletra mi-

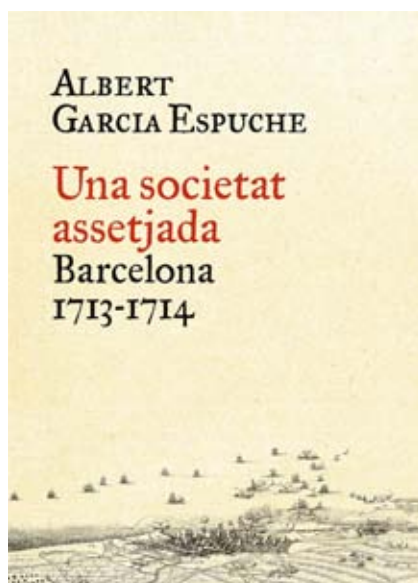
núscula, tant que he hagut de llegir-ho amb lupa i a contrallum”.

L'avantatge dels comentaris de Camañes és que són les observacions brutalment sinceres d'un voluntari austriacista totalment empobrit i contrasten molt, per exemple, amb les d'un altre testimoni del setge de Barcelona, el viatger napolità Giovanni Francesco Gemelli Careri, que només freqüenta les altes esferes: “En Giovanni Francesco Gemelli Careri –explica a EL TEMPS Garcia Espuche– és sensacional perquè

coneix la Barcelona del 1700, la de la cort de Carles III l'Arxiduc, després l'assetjada i també la derrotada. Gemelli dóna una versió interessantíssima, perquè era un cretí i només ve a Barcelona a buscar favors personals. Tot i que descriu Barcelona ben poquet, sí que explica els infinits dinars i sopars amb els nobles. Veus una ciutat que de sobte s'ha convertit en una cort reial. És com la Barcelona olímpica; de cop la ciutat és el centre del món. I llavors contrasten molt les visions de dos personatges diferents a les mateixes èpoques. La primera vegada que Camañes coincideix temporalment a Barcelona amb en Gemelli, aquest és un viatger famós –el més conegut del moment, que ja ha escrit una pila de llibres del seu *Giro del Mondo*– que és a Barcelona a veure si li donen algun càrrec per a Nàpols –que al final aconsegueix– mentrestant, al costat, tens els refugiats, molts d'ells valencians, que les estan passant magres, també per culpa de la Cort –perquè la ciutat és qui va pagant els lloguers de la família reial– i això fa que pugnin els lloguers”.

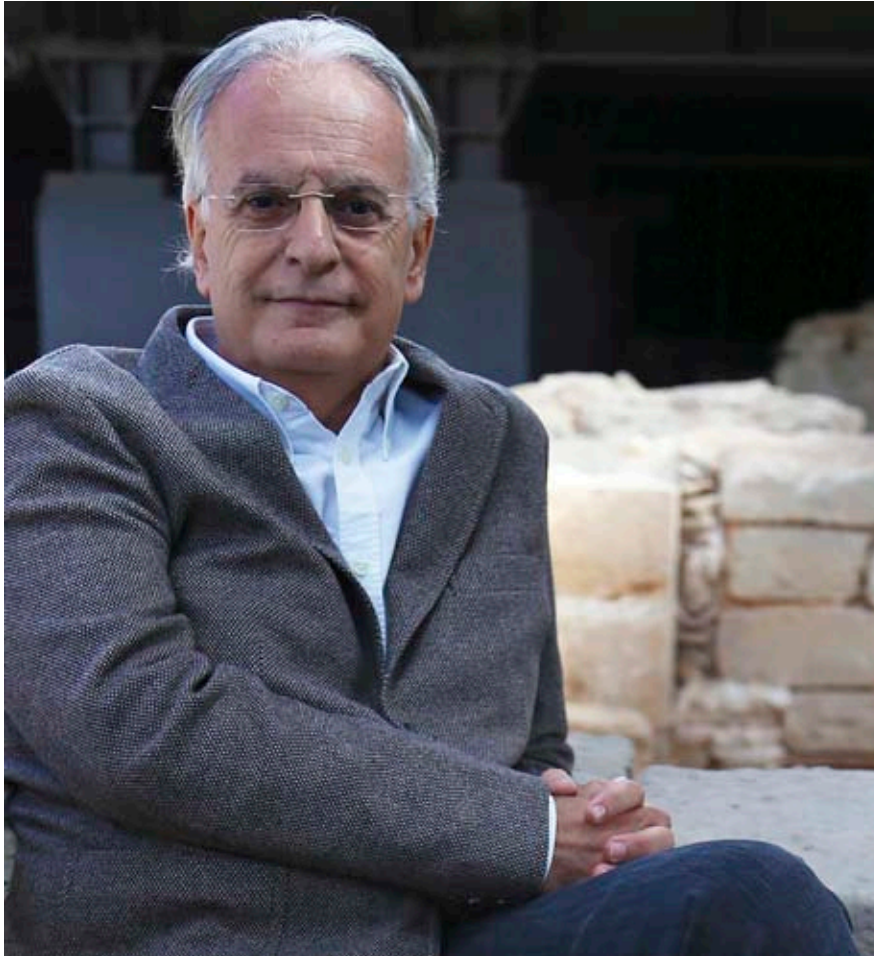
Aquests dos personatges oposats, aclareix Garcia Espuche, “tindran també finals oposats: un aconseguirà el càrrec i se n'anirà sense més –tot i que Barcelona serà el lloc del seu *Giro* on haurà passat més temps, inclosa una bona part del setge– i el pobre Camañes torna a casa seva, torna un altre cop cap aquí i acaba malament. És una història bestial i la seva manera d'expressar-se és reveladora. Moltes vegades acaba dient ‘paciència i memòria’, paciència per aguantar tot el que està passant i memòria, perquè al capdavant està escrivint un dietari per recordar-ho tot”.

Gràcies a Camañes, Garcia Espuche incorpora notes de color a la història coral que és *Una societat assetjada*, com aquest fragment sobre l'enemic que pretén fugir vestit de dona: “Vi pasar estando escribiendo en este libro, en la casa [donde] me aposentaba, estando escribiendo a la ventana en Barcelona, a un hombre vestido de mujer, que se pasaba al enemigo a su campo, en compañía de una mujer. Y vi llevar presos, desde la ventana me hallaba, a la mujer y al hombre vestido de mujer, con grande acompañamiento de muchachos declarando lo que era.

Giovanni Francesco Gemelli Careri, a sota, fa de contrapunt de les observacions de Camañes al llibre de Garcia Espuche.

A la història coral *Una ciutat assetjada. Barcelona 1713-1714* d'Albert Garcia Espuche en Josep Camañes és la font més citada. L'autor va haver de llegir l'original amb lupa i a contrallum.

Venían de casa el general (Villarreal) y [aquest] dio orden a los soldados para que les acompañaran hasta ponerles en la cárcel. Dios nos guarde de traidores”.

La gana, la fam i la misèria seran constants en la vida de Camañes a la Barcelona assetjada, malgrat les decisions polítiques per contenir els preus. El 14 de març de 1714 Camañes constata, segons Garcia Espuche, que “es trobava entre els que no van notar una gran diferència quan van entrar en vigor les crides sobre els preus obligatoris de les mercaderies bàsiques. En efecte, quan no es disposava de diners no es podien comprar queviures, tot i que s’haguessin respectat els preus màxims”. En paraules del forcallà: “Estaba melancólico por no tener qué cenar y me bajé a la entrada rebozado con mi capa, por el grande frío que hacía en Barcelona por haber nevado. Y vi pasar a Lleo y le ampré un real de a ocho, expresándole yo que no tenía un

dinero para aquella noche. Y el buen hombre, no teniendo, me buscó una piececica aquella noche y al otro día me trajo cinco reales de plata, lo que le estimé mucho, estando yo melancólico de esto y de otra pesadumbre crecida que tenía, Dios me dé paciencia”.

Les accions dels valencians en defensa de Barcelona, la seva organització, les bregues entre els seus caps quedaran reflectits en les notes de Camañes. I també els bombardejos i les seves conseqüències: “Dormí en la seo de Barcelona, por haber tirado bombas a la ciudad los del otro partido, el día 2 del propio mes [de maig], a las dos de la noche. Y el día 3 me levanté sin desnudarme, muy de mañana, y fui a casa Salvador por un sueldo para pan, y él, por no tenerle, me dio un pan de a real. Memoria de lo que es no tener [...]. Mayo a 4, a 5, a 6 me volví en Barcelona a dormir a casa, y los amos de ella y los demás de la calle en iglesias u otras casas lejos,

por el temor de las bombas, Dios me asista”.

A finals de juliol de 1714, més d’un any després del començament del setge, Camañes veu proper el final i escriu testament en el mateix dietari: “Hermano, por si noche 31 de julio vengo a morir, escribo ésto de prisa [...] que debo a Pedro Monrós 50 doblones de la despesa de lo que me ha dado de comer en su casa. Y han vendido la plata para sustentarme. Y darás 500 escudos a pobres, porque mi alma no padezca. De ti confío, hermano, que no me faltarás en ésto y en acordarte de mi alma. Sino, le suplicaré a Dios Nuestro Señor deje salir mi alma a ti, por lo mal que cumplirás a tan debida obligación. Yo creo, carísimo hermano, que te acordarás bien de mi alma y así se acordará Dios de la tuya cuando necesites que Dios os asista, al padre y a ti, para una buena muerte”.

Després d’això, segons Garcia Espuche “Camañes anotà a sota del text anterior: ‘Dia 1 de agosto, estuve en el baluarte de San Pedro’; i després: ‘Dia 3, entré de guarda al Portal del Ángel con muchos de la nación [valenciana]. Estuve en la media luna toda la noche’. Aquesta és l’última anotació de Josep Camañes al seu dietari escrit a Barcelona. Després de passar enormes patiments a la ciutat, va morir defensant-la”.

Aquest és el seu final. En una nota, Garcia Espuche s’aventura a posar dues dates probables a la seua mort, coneixedor de la sort de la majoria dels seus companys valencians: “L’anotació a l’inici del quadern pròpiament dit tan sols apunta que Josep Camañes ‘murió en Barcelona año 1714’. Podria ser que morís durant la sortida del 5 d’agost contra el convent dels caputxins. O uns dies més tard, com altres valencians, defensant el baluard de Santa Clara durant l’atac enemic del 12 al 14 d’agost (hi foren ferits Josep Siuri, Pascual Català i de Montsonís, Josep Vicent Torres Eiximeno, Ignacio de Calatayud, fill del comte de Cirat...) (...) El 14 d’agost va entrar ferit a l’Hospital de la Santa Creu Josep Ferrer, cadet del regiment dels Desemparats, natural del Forcall, com Josep Camañes: potser no es tracta d’una coincidència”.

Àlex Milian